بسم الله الرحمن الرحيم

مقایسه تطبیقی اعاده دادرسی در دیوان عدالت اداری با دیوان عالی کشور

تألیف:

بهروز خاکساری

انتشارات قانون‌یار

۱۳۹۶

سرشناسه	:	خاکساری، بهروز، ۱۳۴۴ -
عنوان و نام پدیدآور	:	مقایسه تطبیقی اعاده دادرسی در دیوان عدالت اداری با دیوان عالی کشور/ تألیف بهروز خاکساری.
مشخصات نشر	:	تهران: انتشارات قانون یار، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	:	۹۶ ص.؛ ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س‌م.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۸۷۹۶-۳۰-۵
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
موضوع	:	دیوان عدالت اداری -- قوانین و رویه‌ها
موضوع	:	Administrative court of Justice -- Rules and practice
موضوع	:	دیوان عالی کشور -- قوانین و رویه‌ها
موضوع	:	اعاده دادرسی -- ایران
موضوع	:	Restitution -- Iran
موضوع	:	حقوق تطبیقی
موضوع	:	Comparative law
رده بندی کنگره	:	KMH۷/۸۵۴/۷م۲خ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی	:	۵۵۰۲۹/۳۴۶
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۷۱۵۷۱۳

انتشارات قانون یار

مقایسه تطبیقی اعاده دادرسی در دیوان عدالت اداری با دیوان عالی کشور

تألیف: بهروز خاکساری

ناشر: قانون یار

ناظرفنی: محسن فاضلی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۹۶-۳۰-۵

مرکز فروش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، پلاک ۹۲

تلفن: ۶۶۹۷۳۹۶۰ کتابفروشی رسولی (چراغ دانش سابق)

این اثر علمی را تقدیم می کنم به پدر و مادر عزیز و گرانقدرم که در راه علم آموزی ام از کوچکترین تلاشی مضایقه نکردند.

فهرست مطالب

پیشگفتار:..... ۹
مقدمه ۱۱
الف) طرح موضوع و بیان مسأله ۱۱
ب) اهمیت پژوهش..... ۱۲
ج) نوآوری پژوهش ۱۶
د) پرسشهای پژوهش:..... ۱۷
و) پیشینه پژوهش ۱۸
ز) شیوه پژوهش ۱۹

فصل اول ۲۱

تحلیل مفهومی و مبانی نظری ۲۱
مبحث اول: جایگاه دیوان عدالت اداری در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران..... ۲۳
گفتار اول : تاریخچه دیوان عدالت اداری ۳۱
گفتار دوم: ساختار و حوزه و چارچوب صلاحیتی دیوان عدالت اداری ۳۴
بند اول : ساختار و تشکیلات دیوان ۳۴

فصل دوم ۴۱

جایگاه اعاده دادرسی در دیوان عالی کشور و دیوان عدالت اداری ۴۱
مبحث اول: اعاده دادرسی در دیوان عالی کشور در امور مدنی ۴۳
گفتار اول: جهات اعاده دادرسی در امور مدنی ۴۳
بند اول: موضوع حکم مورد ادعای خواهان نبوده باشد ۴۵
بند دوم: حکم به میزان بیشتر از خواسته خواهان صادر شده باشد. ۴۷
بند سوم: وجود تضاد در مفاد یک حکم ۵۰
بند چهارم: صدور دو حکم متضاد از یک دادگاه..... ۵۳
بند پنجم: به کاربردن حیله و تقلب ۵۷

بند ششم: حکم دادگاه مستند به اسناد جعلی باشد..... ۶۰
مدارک عمومی جعل ۶۲

فصل سوم ۶۶

تحلیل محتوایی و آسیب شناسی کارکردی اعاده دادرسی در دیوان عالی کشور و دیوان عدالت اداری ۶۶
مبحث اول: مقایسه جهات اعاده دادرسی در دیوان عدالت اداری و دیوان عالی کشور ۶۸
گفتار اول: حکم، خارج از موضوع شکایت یا ادعا صادر شده باشد..... ۶۸
گفتار دوم: حکم به میزان بیشتر از خواسته صادرشده باشد..... ۷۶

نتیجه گیری و پیشنهادات ۸۴

منابع و ماخذ..... ۹۲

پیشگفتار

پژوهش حاضر به بیان و بررسی و ارزیابی مقایسه تطبیقی اعاده دادرسی در دیوان عدالت اداری و دیوا عالی کشور می پردازد. اعاده دادرسی به مثابه یکی از طریق فوق العاده ی اعتراض به احکام قلمداد می گردد که رسیدگی دوباره به دعوا را نزد مرجع صادر کننده حکم مورد درخواست اعاده دادرسی امکان پذیر می نماید. اعاده دادرسی در عرف قانون روشی فوق العاده است که محکوم علیه در موارد معینه تمامی احکام قطعی دارای جهات معین و مشخص قانونی را که از محاکم بدوی و تجدید نظر صادر شده را فسخ می نماید و این کار در محکمه صادره کننده حکم صورت می گیرد عملی که خلاف قاعده عمومی دادرسی است. دیوان عدالت اداری بر اساس قانون جدید تشکیلات و آیین دادرسی ۱۳۹۲ مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام در بخش سوم خود تحت عنوان اعاده دادرسی از ماده ۹۸ تا ۱۰۶ را به آن اختصاص داده است. بر اساس قانون و رویه عملی دیوان عدالت اداری در مورد احکام قطعی به جهات معین و مشخصی که در قانون آمده است می توان اعاده دادرسی تقاضا نمود "دانشجویی که بخواهد از حقیقت علم حقوق آگاه شود باید به مبادی و مبانی آن در قرون و اعصار گذشته توجه کند و در جستجوی اسباب و عللی باشد که اصول حقوقی از آن ریشه گرفته است و در این راه به تاریخ حقوق کشور خود قناعت نکند. همه ی کشورهای جهان از جمله انگلستان و فرانسه بویژه آمریکا

از تجارب و علوم اقوام و امم پیشین استفاده کرده و اصولی را به عاریت گرفته اند.

مقدمه

الف) طرح موضوع و بی‌ان مسأله

اعاده دادرسی به مثابه یکی از طرق فوق العاده اعتراض به احکام قلمداد می گردد که رسیدگی دوباره به دعوا را نزد مرجع صادر کننده حکم مورد درخواست اعاده دادرسی، مقدور و میسور می نماید. به و واقع، این طریق دادخواهی سبب می شود که دادرسی منتهی به حکم قطعیت یافته به درخواست محکوم علیهی که در دادرسی دخالت داشته بار دیگر در ماهیت نیز در همان مرجع صادر کننده ی حکم از سر گرفته شود. قانونگذار در قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام ۱۳۹۲/۳/۲۵ از ماده ۹۸ تا ۱۰۶ به موضوع اعاده دادرسی پرداخته است. در ماده ۹۸ قانون موصوف مواردی همچون صدور حکم خارج از موضوع شکایت، صدور حکم به میزان بیشتر از خواسته، تضاد در مفاد حکم، تعارض احکام، اثبات جعلیت مستند حکم، اثبات اصالت سند از جمله جهات مهم اعاده دادرسی دانسته شده است. از سوی دیگر قانونگذار چه در امور کیفری بر اساس قانون آیین دادرسی کیفری مصوب مجلس شورای اسلامی ۱۳۹۲/۱۲/۴ و در امور مدنی بر اساس قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور مدنی مصوب مجلس شورای اسلامی ۱/۲۱/ ۱۳۷۹ اعاده دادرسی در دیوان عالی کشور را نیز مورد شناسایی قرارداده است. چه اینکه، در امور مدنی نیز در

دیوان عالی کشور مواردی همچون صدور حکم در موضوعی که مورد ادعا نبوده است، صدورحکم به بیشتر از خواسته، تضاد در مفاد حکم، صدوراحکام متضاد، حیله و تقلب، اثبات جعلیت مستند حکم، اثبات اصالت سند، به دست آوردن اسناد و مدارک از جمله مهمترین جهات اعاده دادرسی قلمداد می گردند. بنابراین به نظر می رسد بیشترین میزان قرابت جهات اعاده دادرسی در دیوان عالی کشور در امور مدنی با جهات اعاده دادرسی در دیوان عدالت اداری وجود دارد.

در عین حال، علیرغم تشابهات بین جهات اعاده دادرسی در امور مدنی و کیفری در دیوان عالی کشور با دیوان عدالت اداری، وجوهات افتراق خاصی نیز بین آن ها وجود دارد. یکی از مهمترین نکات افتراق بین جهات اعاده دادرسی در دیوان عدالت اداری با دیوان عالی کشور، به موضوع و مصادیقی مطرح شده آن ها باز میگردد. پژوهش حاضر درصدد است ضمن بیان مفهوم و جهات اعاده دادرسی در حوزه کارکردی دیوان عدالت اداری و دیوان عالی کشور، به نکات اشتراک و در عین حال افتراق آن ها بپردازد.

ب) اهمیت پژوهش

اجرای حق و عدالت بین انسانها به خود انسانها ربط دارد و با تشکیل محاکم و دادگاه ها دادرسی و دادگری به شکل های سازمان یافته پیشرفت می نماید. احکام محاکم ناشی از عملی انسان بوده و ممکن است در نتیجه بی عدالتی و

اشتباه صادر شده باشد. برای اینکه از این عیب و نقص تا حدی جلوگیری شود کلیه قوانین و اصول قدیمی و جدید بر این عقیده اند که احکام صادره به اقتضاء تشکیلات اجتماعی و سیاسی و قضایی و عادات هر کشور باید در بعضی از موارد تحت شرایط معین قابل تجدید نظر باشد و برای اینکه حکم حتی الامکان مصون از خطا باشد قانون طرق متعدد برای اعتراض به آن باز نموده یک طریقه عادی و دیگری طریقه فوق العاده می باشد که اعاده دادرسی از طرق فوق العاده شکایت است[۱] بنابراین باید این موضوع مهم را دانست که اشتباه و خطای انسانی در هنگام قضاوت و رسیدگی به دعاوی محتمل و امکان پذیر است و به همین جهت بایستی راه ها و به عبارت بهتر مکانیسم هایی وجود داشته باشد تا از اشتباه و خطای قضایی جلوگیری نماید، ایجاد مکانیسم اعتراضی و تجدید نظر به طریق فوق العاده همچون اعاده دادرسی راهی مناسب و شایسته در راستای ایجاد عدالت قضایی است چرا که منجر به صدور آراء متقین، محکم و کارآمد وپویای قضایی می گردد.

اما در ارتباط با اهمیت پژوهش بایستی چنین گفت که پژوهش حاضر دارای اهمیت بنیادین خاصی می باشد چرا که اعاده دادرسی و تبیین و تحلیل و ارزیابی آن در دیوان عدالت اداری و دیوان عالی کشور ارتباط مستقیمی با مقوله عدالت دادرسی دارد." دادگری در جهان بزرگترین حماسه هاست.

---

[۱] سرشار، محمود، اعاده دادرسی، نشریه کانون وکالا، تهران، ۱۳۲۱،ص ۹.

گزاف نیست اگر بگوییم جاودانه ترین و قهرمانانه ترین پیکارها رزمیدان در آوردگاه داد و بیداد، برابری و نابرابری، آزادی و بردگی و پارسایی و پلیدی است.

از دیدگاه فرزانگان و فرهیختگان، هیچ پارسایی و پالایشی (فضیلت) والاتر و ماندگارتر از دادگری (عدالت) نیست و هیچ آسیبی زیانبار تر از پلیدی و نابرابری و ستم بارگی(رذیلت) به چشم نمی آید.[1]انسان امروز بیش از هرگاه دیگر نیازمند دادگری، آزادی و برابری است. آری جهان از آغازآورد گاهی بوده است میان داد و بیداد و ستم ستیزی و ستم بارگی وهیچ آرمانی والاتر از دادگری نبوده است. دادرسی، دستاورد خرد جمعی انسانهاست و بدین گونه اگر به دادرسی عنوان یک روشی نگاه نکنیم در دادگیری و اجرای حق کامیاب نخواهیم بود.

از آنجا که اعاده دادرسی یکی از طرق فوق العاده شکایت از احکام دادگاه هاست و دادگاهها و احکام و آراء صادره از آن ها نیز بسیار متنوع هستند روزانه رسیدگی به این طریق شکایات در دادگستری های ایران بسیار مرسوم گردیده است و از طرفی قانون گذار اصلی را بر قطعیت احکام گذاشته و سعی دارد که بالاخره آراء دادگاه ها در یک مرحله ایی از رسیدگی قطعی شده تا بدین وسیله احقاق حق و اجرای عدالت دائم متزلزل نبوده و خطر سقوط احکام و تغییر و

[1] ساکت، محمدحسین، دادرسی در حقوق اسلامی، نشر میزان، تهران، ۱۳۸۲، ص ۲۷.

۲۹. قیاسی، جلال الدین، دهقان، محمد، خسروشاهی، قدرت الله، مطالعه تطبیقی حقوق جزای عمومی، جلد اول انتشارات حوزه و دانشگاه قم، ۱۳۸۰.

۳۰. کاتوزیان، ناصر، دوره مقدماتی حقوق مدنی، اعمال حقوقی، شرکت سهامی انتشار، تهران ۱۳۷۹.

۳۱. کاتوزیان، ناصر، مبانی حقوق عمومی، نشر میزان، تهران، ۱۳۸۳.

۳۲. کریم زاده، احمد، نظارت انتظامی قضات، انتشارات روزنامه رسمی، تهران، ۱۳۷۸.

۳۳. کریم زاده، احمد، آرا دادگاه های عالی انتظامی قضات در امور کیفری، مجموعه دوم، نشر میزان، تهران ۱۳۸۱.